

Rózsa György
(1922–2005)

Dr. Rózsa György könyvtáros, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának évtizedekig (1960–1996) működő igazgatója, főigazgatója december 17-én, életének 84. évében elhunyt.

Hatalmas, tettekben, sikerekben gazdag és szerencsés életmű ért véget. A szakma bizonyára Ferenczi Zoltán, Szabó Ervin, Erdélyi Pál, Pasteiner Iván, Fitz József, Kondor Imre, Varjas Béla, Sebestyén Géza, Vályi Gábor, Kiss Jenő (és mások) társaságában látja méltó helyen: a szakmájukat–intézményüket meghatározó, fejlesztő típusú XX. századi könyvtárvezetők kiemelt körében. Sokra vállalkozott és rengeteget tett. Lényeges törekvéseit megvalósíthatta. Ez alig néhány pályatársáról mondható el. Szabó Ervin nem építhette fel „álompalotáját”, Fitz Józsefet a hatvan év előtti rendszerváltás iktatta ki méltó helyéről – és e sor folytatható lenne.

Rózsa György életpályája azon maradandó hitelű nyugati szakmabeliekével is rokonítható – említsük Frederick G. Kilgourt, az OCLC vagy Donald J. Urquardt-ot, a British Library Lending Division létrehozóját -, akik másra is képesek lettek volna, de pályamódosításuk után a könyvtárösszefogást pozitív sorsfordulatként vállalták, s nagyban hozzájárultak a világszakma fejlődéséhez.

Rózsa György a nagyváradi gyermek- és ifjúkor után a vészkorszak örvényébe került (Bergen-Bersent élte túl). 1946–1950 között külügyi munkakörben dolgozott. A szakmába érkezéséről idézzük saját szavait (*Egy régi könyvtáros-mohikán emlékeiből* című visszaemlékezéséből): „Jómagam azon kevesek közé tartozom, akik valóban végig is járták a szakma grádiacsait a deklaszálódott értelmiségiekkel működtetett Kálmán utcai könyvmentő pincétől – eljutva az Akadémiai Könyvtár főigazgatói posztjáig...” (3K 1995. 11. szám). De az új diktatúra – a „történelmi vaspata”, ahogy ő fogalmazta meg – még egyszer belerúgott, ezúttal az ÁVH Andrássy út 60-ban működő székházába juttatva. Fiatal kollégáinknak ajánlható Rózsa György, a „mohikán” – hogy ismét az ő szavát használjuk – visszaemlékezéseinek olvasása a 3K hasábjain 1995–2001 között. Az ötvenes évek első fele, a mélydiktatúra, majd az '53 utáni ellentmondásos „olvadás” feledhetetlen benyomásokkal szolgálhatott számára emberi jóról és hitványságról, szakmai bűnökről és vállalható feladatokról.

1956 után pár évvel, még a konszolidáció lezárulása előtt, fiatalon lett az MTA Könyvtárnak igazgatója: 1960-ban 38 éves volt. Rengeteg tennivalója akadt. Akkori írásainak címeiből tallózva kiolvasható, mi minden foglalkoztatta a hatvanas években:

- a magyar társadalomtudományok az UNESCO kiadványaiban;
- a magyar közgazdasági könyvkiadás fejlődése (1960, társszerzővel);
- az Akadémiai Könyvtár funkciói (1961);

- tudományos tájékoztatás és tudományszervezés;
- hagyomány és korszerűség: az Akadémiai Könyvtár távlati fejlesztése (1964);
- a népgazdasági információs rendszer és a társadalmilag szükséges szakirodalmi tájékoztatás;
- az Akadémiai Könyvtár új székháza;
- a hungarika-dokumentáció néhány vonatkozása (1966);
- a szellemi munka technikája;
- a dokumentációs munka tervezése, szervezése és a szakirodalmi tájékoztatás szervezeti formái (1967);
- társadalmi szükséglet és szakirodalmi tájékoztatás (1968, társszerzővel).

A témagazdagság, a nemzetközi beágyazottság szembetűnő. S látni – hosszabb távon is érvényesülő – témáit: társadalmi-gazdasági információs szükséglet, tudományszervezés, szakirodalmi információellátás, és mindenekelőtt az Akadémiai Könyvtár jelene és jövője.

1969–1975 között hazai igazgatói megbízatását megszakítva a genfi ENSZ Könyvtár élére került. A volt diplomáciai munkatárs és a gyakorlott könyvtárvezető képességei itt igazi szimbiózist alkotva bontakoztathattak ki.

Hazatérve főigazgatóként vezette tovább kedves intézményét. A hetvenes években az Akadémiai Könyvtár talán a legfontosabb hazai könyvtári innovációs központ lett a keze alatt. Olyan fontos interdiszciplináris CD-ROM-ok meghonosítása folyt ekkor kezdeményezésére, mint a philadelphiai ISI hivatkozási adatbázisai (SCI stb.). Elindította és megvalósította a könyvtár átfogó számítógépesítését.

Egyre jelentősebbé vált nemzetközi szakmai koordinációs feladatvállalása is. Különösen az európai társadalomtudományi dokumentációs együttműködés (ECSSID) és a francia gravitású Nemzetközi Bibliológiai Társaság (AIB) elméletileg is figyelemreméltó hozama említendő. A tudományos információellátás korszerűsítése, a könyvtári-információs technológia folyamatos megújítása, saját tudományos munkálkodása és a nemzetközi terepen végzett szakértői munka így vált egymást kiegészítő és erősítő feladattá számára. Megfordult szinte a világ minden sarkában: Grúziától Kubáig, Kínától Ruandáig – hol konferenciára sietett, hol szakértőként a fejlődő országok könyvtári–közgyűjteményi infrastruktúrájának megalapozását segítette. A nemzetközi szakmai diskurzust élénkítő cikkei és könyvei tucatnyi nyelven láttak napvilágot.

Az évtizedes előkészítés és a több éves építkezés 1988-ra végre meghozta gyümölcsét: elkészült az Akadémia hajdani bérházának átalakítása révén a kor legszimpatikusabb nagykönyvtára az Arany János utcában. A nemzeti könyvtár túldimenzionált tereihez viszonyítva itt az emberi lépték, a kényelem, az igényes ember dolgozószobájának hangulata dominál. 1988 amúgy is a siker éve, talán a csúcspont számára: az 1963-as kandidátusi értekezés után ekkor nyerte el az akadémiai doktori fokozatot *Információ: az igényektől a szükségletekig. Nemzeti adottságok és nemzetközi együttműködés a tudományos információs gazdálkodásban* című dolgozatáért. Közben maradandót alkotott a tudományos utánpótlás segítségével: közismerten hatékony kapcsolatrendszere révén a Tudományos Minősítő Bizottságban lehetővé vált a könyvtári-információs szakma tudósjelöltjeinek megmérése. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán címzetes egyetemi tanár lett: e sze-

repében tanít majd sokakat a kilencvenes évek végétől az új rendszerű állandósuló PhD-képzés professzoraként is. A kilencvenes évek első felében még megpróbálja a szakirodalmi információügyet a kormányzati tudománypolitika érdekkörébe emelni, ez az izgalmas vállalkozása azonban már nem járt sikerrel.

1996 közepén – három évtizedes vezetői tevékenységet követően – nyugállományba vonult. De nem nyugalmába. Könyveken dolgozik (*Kulturális örökség és információs társadalom*, 1995; *Ante-equilibrium*, 2004), tanít, és jelen van a szakmai közéletben: felszólal például az Egyetemi Könyvtár sorsának méltatlan fordulatán.

Munkássága olyannyira egybefonódott az Akadémiai Könyvtáréval, hogy nem hallgatható el e pillanatban sem könyvtárának immár évtizedes hányódása. (Csipetnyi tünet: egy elnökségi hivatalnok – volt természettudós – 1998-ban egyszer odanyilatkozott, hogy ő „1993 körül ment nyugdíjba”). Gyógyír lehetett viszont, hogy az általa létrehozott alapítvány eszközcit mindig könyvtára érdekeinek megfelelően mozgósíthatta.

Kitüntetéseit itt nem lehet felsorolni. Utolsó napjaiban még elérte őt a magyar ENSZ Társaság emlékérmé a magyar ENSZ-tagság 50. évfordulóján.

Biztosan sokan tisztelték és szerették. Feledhetetlenül szép szavakkal búcsúzott tőle egyik unokája a temetésen: a gyász órájában így megszólítani csak harmonikus lelkivilágú, tényleg igaz embert lehet.

Hányozni fog az a felvilágosult, tágas szemlélet, amely annyira jellemezte emberi és szakmai gesztusait.

Sonnevend Péter

Rúzsás Lajosné
Faluhelyi Veronika
(1918–2005)

Életének nyolcvannyolcadik évében elhunyt Rúzsás Lajosné Faluhelyi Veronika, a Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának nyugalmazott igazgatója.

Veronka 1918. február 17-én született Budapesten. Édesapja Faluhelyi Ferenc, a nemzetközi jog nyilvános rendes tanára volt, aki a Pécsi Püspöki Jogliceum tanáraként az 1923-ban Pécsre áthelyezett Királyi Erzsébet Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának megszervezője is volt. Ő alapította meg a Pécsi Egyetem Kisebbségi Intézetet. Édesanyja Kalmár Rózsa, a kolozsvári, majd a budapesti Nemzeti Színház tagja volt.

Leányuk az elemi osztályokat a pécsi Miasszonyunk Női Kanonokrend Iskolájában végezte, majd középfokú tanulmányait 1928 és 1936 között a Szent Erzsébet Leánygimnáziumban folytatta. Érettségi után a Pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tu-

dományegyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatója lett, itt esztétikai, pszichológiai és pedagógiai kurzusokra iratkozott be. Doktori disszertációját *Kazinczy esztétikai műveltsége levelezése alapján* címmel 1940. december 21-én védte meg. Bölcsészeti tanulmányaival párhuzamosan elvégezte a budapesti Színművészeti Főiskola két évfolyamát, hiszen az volt az álma, hogy színházi rendező legyen.

Egyetemi éve alatt önkéntes könyvtárosként segítette édesapja munkáját a Kisebbségi Intézetben, ahol a trianoni békediktátum következtében külföldivé vált magyarság irodalmi munkásságának, valamint irodalmi, művészeti, társadalmi és gazdasági viszonyaira vonatkozó magyar és idegen nyelvű könyvek és folyóiratok rendszerezését végezte.

A doktorátus megszerzése után az 1941-ben újjászerveződött kolozsvári Nemzeti Színházhoz szerződött, ahol önkéntes segédrendező-gyakornokként dolgozott. 1942 februárjától rendezői tanulmányai folytatásaként a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól ösztöndíjat kapott, majd még ugyanezen év decemberében könyvtári gyakornoki kinevezést nyert a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban. Egy ideig a könyvtár híres igazgatója, Herepey Árpád mellett dolgozott, akitől megtanulta a katalogizálást, a szakozást. Majd átvette a Nemzeti Színház Könyvtárának vezetését.

1944 nyarán – a háborús csemények miatt – áthelyezését kérte a Pécsi Egyetemi Könyvtárhoz. Itt 1944. augusztus 1-jétől kezdett dolgozni, helyzetét átmenetinek gondolva. A sors azonban másként rendezte életét: az átmenetinek gondolt időszakból 44 év lett, és a kényszerűségből választott város imádott otthonává vált.

A Pécsi Egyetemi Könyvtárban olyan mesterekkel hozta össze a sors, mint Várkonyi Nándor, Nyakas Sarolta. Felnőtt életének igaz társát, gyermekeinek édesapját is a könyvtár falai között találta meg Rúzsás Lajos, a kiváló latin–történelem szakos gimnáziumi tanár személyében, aki később a Dunántúli Tudományos Intézet munkatársa lett.

1960 decemberében a bőrklinika igazgatója, az akkori rektorhelyettes, Gróf Pál felkérte a Pécsi Orvostudományi Egyetem könyvtárának megszervezésére. Megbékélt azzal, hogy fel kellett adnia dédelgetett rendezői álmait, az igazán tehetséges és bölcs emberekre jellemző módon, megellette azt a számára rendelt másik feladatot, amiben ki- és megélhette fiatalkori álmait, ahogyan ő fogalmazott: „... semmiből teremteni valamit”!

Az orvosi könyvtár az uránbánya legényszállásának – a hajdani hadapródiskola, majd laktanya – kis helyiségében kezdte meg működését. Rendíthetetlen hite és türelme, kulturált irányító munkája eredményeként – a gazdasági nehézségek ellenére – évtizedekre előre kijelölte az orvosi egyetem könyvtárának helyét mind a régióban, mind pedig országos viszonylatban. Kiépítette a könyvtári munka különböző szakterületeit, megszervezte a feldolgozást és az olvasószolgálatot. Igazgatósága alatt a könyvtár és hálózata országosan elismert intézménnyé vált, amely nem csupán az egyetem, de az egész Dunántúl szakirodalmi ellátását biztosította.

Veronika bizonyára azért vállalta el e gyönyörűségeken nehéz feladatot, mert bármennyire is szerény ember volt, és sohasem kérkedett tudásával, azért bízott nagyszerű szervező képességében, világos, logikus gondolkodásában, széles körű tudásában és mindenekelőtt emberi kvalitásában.

Az ő feladata volt hosszú éveken keresztül az Orvostudományi Egyetem tanszéki könyvtárai részére a könyvek, folyóiratok beszerzése, illetve a beérkezett dokumen-

tumok feldolgozása. Módszeresen készült az új könyvtár állományának kialakítására, az orvosi dokumentumok leltározására, majd katalogizálására. A levéltári iratok arról tanúskodnak, hogy mindezt úgy tette, hogy egyszerre birtokolta korábbi könyvtáros kollégái, valamint az új könyvtárat támogató orvosprofesszorok jóindulatát, bizalmát, segítségét. Az új könyvtárat mindenki meglegedésére vezette ki a valamikori anyakönyvtárból. Ebben bizonyára olyan tulajdonságai segítettek, amelyek utódainak is példaként szolgálnak. Az egyik ilyen erénye a finom diplomáciai érzéke, amellyel a problémás – főleg a pénzünyből adódó – helyzeteket sikerrel oldotta meg, vagy híres kompromisszumkészsége, amellyel a legnehezebb helyzeteket is áthidalta.

Mostoha körülmények között látott hozzá az új orvosi könyvtár megszervezéséhez, és úttörő munkát végzett, hiszen kezdetben csak egy kicsiny szoba és minimális feltételek álltak a rendelkezésre. 1970-ben végül a könyvtár funkciójának megfelelő épületbe került.

A technikai fejlődéssel is lépést tartva felismerte a könyvtári munka gépesítésében rejlő lehetőségeket; elindította a kialakulóban levő orvosi informatikai hálózatot. Több évtizeden keresztül szervezte és vezette a régióban az orvosi szakkönyvtári hálózatot, amelynek keretében középfokú könyvtárosi képzést szervezett, nem csak orvosi könyvtárosok számára. Az általa indított hároméves tanfolyam egyenrangú volt az országos szakképzést adó középfokú képzési rendszerrel.

Aktívan részt vett a könyvtáros szakma helyi és országos szervezeteinek munkájában. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Pécsi és Baranyai Szervezetének rendezvényein rendszeresen szerepelt, szerkesztőbizottsági tagja volt a Könyvtári Figyelőnek is.

A könyvtáros szakma elismeréssel díjazta könyvtárszervezői munkásságát. 1972-ben elsőként kapta meg az abban az évben alapított Szabó Ervin Emlékérmet. Az egyetem is kitüntetésekkel honorálta áldozatos munkáját: 1979-ben megkapta a Pécsi Orvostudományi Egyetem „Pro Universitate” ezüst fokozatát, majd az egyetem alapításának 625. évfordulóján, 1992-ben az egyetem kitüntetését.

Amikor 2001-ben az akkor már integrált egyetem könyvtárának nevében, nyugdíjasként, korábbi kiváló munkájának elismeréseként a Klimó emlékközlével átvételére invitáltam, első kérdése az volt, vajon a mai könyvtár megtartotta-e a Klimó könyvtár márványtáblába vésett szép intelmeit, hirdeti-e még, hogy „gazdagabban távozz, térj vissza gyakrabban”?

Veronka néni nemcsak tiszteltük, szerettük is, mert nemcsak jó szervező, hanem közösségteremtő tehetséggel megáldott ember volt. A múlt értékeinek hordozójaként őszinte, tiszta szívvel, bölcsességével és töretlen optimizmussal tekintett a változó világ sokszor nem könnyű feladatai elé. Kiválóan képzett könyvtáros, kitűnő szervező és humánus vezető volt, aki majd' fél évszázadon át hűen szolgálta egyetemét. Nagy tudása rendkívüli szerénységgel párosult. Életében és munkásságában elsőrendű feladatnak tekintette az egyetem szolgálátát. Veronka néni halálával nagy veszteség ért bennünket. Fáj a hiánya, mégis némi vigaszt ad az a tudat, hogy olyan embert búcsúztatunk, aki az útját bátran megjárta, a sors által kijelölt feladatot becsülettel elvégezte, tartalmas életét pedig teljességgel és méltón megélte.

Drága Veronka néni! Isten veled, nyugodj békében!